

УДК 336.1:005.332.7(477)

Батракова Т.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Фінанси і кредит»
Запорізького національного університету***Пензева Д.М.***студентка
Запорізького національного університету***ЕФЕКТИВНІСТЬ, ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ****EFFICIENCY AND ORGANIZATIONAL-LEGAL SUPPORT AND MANAGEMENT
OF ECONOMIC SECURITY OF BANKING INSTITUTIONS****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуті теоретико-методичні засади забезпечення ефективного функціонування банківської системи України з метою забезпечення економічної безпеки. Зазначено проблеми управління активами комерційних банків на засадах формування ефективної політики менеджменту. Проведено аналіз економічної безпеки та сучасного стану рівня банківської системи і комерційних банків України. Запропоновано шляхи для подолання негативних явищ, які б регламентували забезпечення економічної безпеки банку. Визначено загрозу зниження рівня економічної безпеки комерційних банків та банківської системи на всіх ієрархічних рівнях управління. Запропоновано перелік заходів щодо оптимізації політики управління активами та зміцнення фінансової безпеки комерційних банків. Установлено особливості організаційно-правового забезпечення банківської системи України. Виявлено шляхи вдосконалення фінансової організації забезпечення економічної безпеки банківського сектору економіки України. Розглянуто основні завдання та перспективні напрями розвитку банківської системи та вдосконалення її структури.

Ключові слова: банківська система, економічна безпека, комерційні банки, інтегральні показники, фінансова безпека, активи, організаційно-правове забезпечення.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретико-методические основы обеспечения эффективного функционирования банковской системы Украины с целью обеспечения экономической безопасности. Указаны проблемы управления активами коммерческих банков на основе формирования эффективной политики менеджмента. Проведен анализ экономической безопасности и современного состояния уровня банковской системы и коммерческих банков Украины. Предложены пути для преодоления негативных явлений, которые бы регламентировали обеспечение экономической безопасности банка. Определены угрозы снижения уровня экономической безопасности коммерческих банков и банковской системы на всех иерархических уровнях управления. Предложен перечень мер по оптимизации политики управления активами и укрепления финансовой безопасности коммерческих банков. Установлены особенности организационно-правового обеспечения банковской системы Украины. Вывявлены пути совершенствования финансовой организации для обеспечения экономической безопасности банковского сектора экономики Украины. Рассмотрены основные задачи и перспективные направления развития банковской системы и совершенствования ее структуры.

Ключевые слова: банковская система, экономическая безопасность, коммерческие банки, интегральные показатели, финансовая безопасность, активы, организационно-правовое обеспечение.

ANNOTATION

In the article the theoretical methodological foundations for the effective functioning of the banking system of Ukraine to ensure

economic security. These problems asset management of commercial banks on the basis of formation of effective policy management. The analysis of economic security and the current state of the banking system and commercial banks in Ukraine. The ways to overcome the negative effects that would regulate the economic security of the bank. Determined reduce the threat of economic security of commercial banks and the banking system at all hierarchical levels of management. A list of policy measures to optimize asset management and strengthen the financial security of commercial banks. The peculiarities of organizational and legal support Ukraine's banking system. Identified ways of improving the financial institution providing economic security of the banking sector of Ukraine. Also, the basic tasks and perspective directions of the banking system and improving its structure.

Keywords: banking system, economic security, commercial banks, integrated performance, financial security, assets, organizational and legal support.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови української держави на розвитку національної системи права, безумовно, значний вплив мають складні процеси, що відбуваються у всіх сферах її суспільно-політичного та соціально-економічного життя, світові глобалізаційні та інтеграційні виклики. Система права досить динамічно реагує на появу чи виокремлення нових за змістом суспільних відносин, а отже, й потребу формулювання якісно нових правових норм, що поступово оформлюються у правові інститути, підгалузі та галузі права. Прикладом таких правовідносин можуть слугувати суспільні відносини у банківській сфері. На сьогодні поняття «банківське право» міцно закріпилося у науково-юридичній термінології та широко вживається у практиці банківської діяльності. За сучасних умов розвитку банківської системи головне завдання комерційних банків полягає у пошуку реальних шляхів мінімізації ризиків та отриманні достатніх прибутків для збереження коштів вкладників і підтримання життєдіяльності банку. Успішне вирішення цієї складної проблеми потребує використання багатьох методів, прийомів, засобів, систем та розробки нових підходів до управління активами і пасивами банку. Вищезначені аспекти свідчать про важливість використання комерційними банками ґрунтовної теоретичної бази методів управління і підходів до проблем

рентабельності і ризику. У такій системі управління банківською установою особливе місце займає управління активами. Вибір необхідної стратегії управління активами є особливо важливим для прогнозування майбутніх результатів діяльності та фінансового потенціалу комерційного банку, сприяє його розвитку в сучасних умовах постійних економічних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стабільна та надійна банківська система має важливе значення у майбутньому зростанні економіки. Відхилення у банківській системі впливають на інтереси та стан суб'єктів господарювання і можуть викликати дестабілізацію в соціально-економічному та політичному житті суспільства. Дослідженням економічної безпеки присвячено багато робіт, в яких аналізується сучасний стан економічної безпеки; досліджуються теоретичні засади функціонування банківського сектору; розглядаються проблеми управління активами; робиться аналіз ефективності діяльності банківських установ на основі показників, нормативів, індикаторів, які застосовуються у банківському секторі. Питання оцінки фінансової безпеки банківської системи висвітлені у працях О.І. Барановського «Фінансова безпека в Україні» [1], М.М. Єрмошенка «Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення» [2], В.В. Коваленко «Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи» [3], І.М. Крупки «Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки» [4], А.І. Сухорукова «Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України» [5], В.І. Соловійова «Банківська безпека України: вдосконалення методики оцінки» [6].

Мета статті полягає в аналізі організаційно-правових засад та правової природи державного регулювання банківської галузі в Україні, а також вдосконаленні організаційно-методичних і правових основ забезпечення економічної безпеки банківських установ та розробці теоретико-наукових підходів щодо ефективного забезпечення і управління економічною безпекою банківських установ України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпека банків – це складне системне утворення, яке включає правову, економічну, фінансову, інформаційну та інші види безпеки.

Економічною безпекою банку можна вважати стан, при якому забезпечуються його економічний розвиток і стабільна банківська діяльність, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати як на внутрішні зміни, так і на зміни в навколишньому середовищі. Ці загрози виникають унаслідок зростання рівня неплатоспроможності суб'єктів господарювання та злочинності, низького рівня правової підготовки і відповідальності працівників банку. Зазначені загрози реалізуються через злочини у сфері

кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем. Для подолання таких негативних явищ потрібно сформулювати масив нормативно-правових актів, які б детально регламентували процедури забезпечення економічної безпеки банку. Таке законодавство має будуватися на принципах законності, системності, своєчасності, безперервності, оптимальності, плановості, координаційності, компетентності, гласності, конфіденційності та відповідальності.

Станом на 1 січня 2014 р. ліцензії Національного банку України мали 180 банківських установ (у т. ч. 49 банків з іноземним капіталом). Банківська система України у 2013 р. переживала епоху «застою». В умовах жорсткої монетарної політики і девальютації банки урізали витрати і повертали фондування материнським структурам. Західні банки продовжували виходити з ринку: частка іноземного капіталу зменшилася на 6% – до 26%. На 1 січня 2014 р. структура власності активів банківської системи України: банки з приватним українським капіталом складають 56%; банки з іноземним капіталом (окрім російських) – 15%; банки з російським капіталом – 11%; державні банки – 18%. Протягом 2013 р. чисті активи банківської системи України збільшились на 13,4% (150,9 млрд. грн.) та становили 1 278,1 млрд. грн.

У 2012 р. значення показника фінансової безпеки дорівнювало 57%, що на 14 в. п. нижче допустимого рівня та на 24 в. п. нижче оптимального. Така тенденція спричинена зміною індикаторів фінансової безпеки банківської системи. За оцінками експертів, оптимальним значенням для показника, що характеризує трансформацію ресурсів банківської системи, є 132% ($\pm 12\%$); в Україні даний показник протягом аналізованого періоду не перевищував 70%.

Особливості організаційно-правового забезпечення банківської системи України:

- одна з найбільш зарегульованих галузей (серед інших галузей економіки);
- дворівнева банківська система;
- незначний обсяг власного капіталу порівняно з розвиненими країнами;
- вимушена необхідність працювати в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю у державі;
- банківським установам належить понад 90% активів усієї фінансової системи країни, що зумовлює визначальну роль та значення банківської системи у забезпеченні економічного розвитку та безпеки держави;
- НБУ охоплює весь цикл управлінських дій та рішень у банківській системі.

Зміни внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності банківської системи зумовлюють появу різноманітних загроз, які мають фінансово-економічний характер. Ці загрози виникають унаслідок недостатньої адаптації банківської системи до постійних змін умов ринку; зростання злочинності; недостатнього право-

вого регулювання банківської діяльності або професійного рівня частини керівного складу і працівників банків. Зауважимо, що фінансова безпека банків багато в чому залежить від наявності економічних нормативів, їх обґрунтованості й дотримання. Невиконання нормативів є індикатором потенційної загрози втрати ліквідності та платоспроможності банку. В Україні майже щорічно ліквідовують або перебувають у стадії ліквідації кілька банків. За результатами 2013 р. збиток показали 20 банків зі 180 (11,11%), які подали звітність до НБУ. За результатами I півріччя 2014 р. збиток показали 35 банків із 173, які подали звітність до НБУ.

Проблеми банківського сектору, що підвищують ризики економічної безпеки: низька прибутковість і неоптимальна структура витрат вітчизняних банків; недосконалий ризик-менеджмент; обмеженість внутрішніх джерел капіталізації банків; значні непогашені зовнішні зобов'язання і залежність платіжного балансу від показників реструктуризації боргів банків; значна частка проблемних кредитів і великі відрахування до резервів; вузьке коло надійних і кредитоспроможних позичальників.

Організаційно-правові заходи щодо послаблення дії низки загроз економічній безпеці банківського сектору України на макрорівні:

- підвищити вимоги до мінімального капіталу;

- розширити перелік і посилити вимоги до публічної інформації про фінансовий стан власників і структури управління банків;

- продовжити уніфікацію показників і методологію їх обчислення з міжнародними стандартами;

- ретельніше контролювати якість активів у портфелях банків, запровадити у банках єдину систему управління ризиками відповідно до сучасних стандартів;

- підвищити законодавчий захист прав кредиторів;

- наблизити діяльність вітчизняних банків до міжнародних стандартів;

- підтримувати низькі темпи інфляції та стабільний валютний курс.

Основними завданнями та перспективними напрямками розвитку банківської системи та вдосконалення її структури повинні бути:

- прийняття стратегії розвитку вітчизняної банківської системи на довгостроковий період виходячи з принципів, закладених у рекомендації Базельського комітету I і II;

- підвищення рівня надійності, відкритості та прозорості механізмів функціонування банківської системи;

- введення у банківській системі міжнародних принципів і правил управління і процедур нагляду, забезпечивши їх дотримання;

- сприяння підвищенню рівня капіталізації банків за допомогою їх злиття і поглинання;

- удосконалення системи управління банками з боку НБУ.

Вирішення зазначених проблем має сприяти формуванню прозорої та конкурентоспроможної банківської системи, здатної динамічно розвиватися, відповідати вимогам інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання.

Висновки. Отже, важливими антикризовими заходами, яких необхідно вжити для забезпечення фінансової безпеки банківського сектору економіки України, перш за все має бути розробка на державному рівні програми реалізації заходів щодо підвищення конкурентоспроможності банківського сектору України, яка б містила інструменти тактичного та стратегічного спрямування і вирішувала наступні завдання:

- забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності банківського сектору шляхом підвищення рівня рентабельності та капіталізації банків і нарощення довгострокової ресурсної бази;

- стимулювання процесу кредитування економіки за допомогою розв'язання проблем юридичного захисту прав кредиторів та зростання рівня платоспроможності позичальників; обмеження ризиків споживчого кредитування та кредитування суб'єктів малого і середнього бізнесу;

- підвищення організаційного рівня банківського сектору економіки через зростання довіри населення; удосконалення механізмів регулювання;

- стимулювання належної системи внутрішнього контролю та аудиту в банківських установах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Костюченко О.А. Правові аспекти банківської діяльності: [посібник з проблем банківського права] / О.А. Костюченко. – К.: Криниця, 2003. – 320 с.
2. Гетманцев Д.О. Банківське право України: [навч. посіб.] / Д.О. Гетманцев. – К.: ЦУЛ, 2007. – 344 с.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 р.: щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія, оцінка та механізм забезпечення): [монографія] / О.І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
5. Крупка І.М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки / І.М. Крупка // Бізнес Інформ. – 2012. – № 6. – С. 168–175.
6. Фінансовий сектор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65833&cat_id=44578.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
8. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов та ін. – К.: Знання, 2011. – 504 с.